

M T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref.
Ser.

838

Title:

Acharya Mata
Panchheda

Later

838

838

आचार्य जन परिचय

	: Aahārya-mata	: Title
	:	: Author-da
	:	: Editor
	:	: Year, Vols.
	:	: Publisher
838 :	:	: Remarks

श्रीगणेशायनमः॥ वद्विष्योपधूमवान्यवर्तइतिप्रादिपरामर्षाद्विद्व्याप्तिविशिष्टधूमादिविषयीनीवद्विष्याप्यधूमवान्य
वर्तौवद्विमानित्यनुमितिनुसृतइत्याचार्याः। युज्यतेचैतत् अनुमितेर्लिंगविषयित्वोपगमेऽन्यलिंगकानुमितौव्य
भिचारस्त्यतस्लिंगविषयितोन्याजन्यतावच्छेदकत्वोपगमेनैववारणसंभवात् परामर्षजन्यतावच्छेदककोट्यव्यव
हितोत्तरत्वानिवेशात् अथवद्विष्याप्यधूमव्याप्यवान्वद्विष्याप्यलोकवान्यवर्तइतिसमूहालंबनपरामर्षजन्यालो
कालिंगकवद्व्याद्यनुमितौवद्विष्याप्यधूमविषयकसत्वेनलिंगविषयितायाजन्यतावच्छेदककोटिनिवेशोप्यव्यहितोत्तर
रत्ननिवेशनमावश्यकं नववद्विष्याप्यधूमविशिष्टपर्वतात्वावच्छिन्नविशेष्यताकवद्व्यानुमितित्वंपर्वतत्वावच्छि
न्नविशेष्यताकधूमपरामर्षजन्यतावच्छेदकत्वं उक्तस्थलेत्वालोकविशिष्टपर्वतत्वमिवविशेष्यतावच्छेदकत्वं न
तुधूमविशिष्टपर्वतत्वमतोनव्यभिचारइतिचेत् वद्विष्याप्यधूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नइत्यस्यकोट्यावाच्यः य
दिसामानाधिकरण्यसंबंधेनतादृशधूमविशिष्टयत्पर्वतत्वंतदवच्छिन्नंतदर्थः। तदालोकवतत्वपर्वतत्वावच्छिन्नवि
शेष्यतावच्छिन्नविशेष्यताया अपितथोत्वात् अन्यलिंगकानुमितौव्यभिचारोशक्यवारणः। यदिचवद्विष्या

नव्यमतं

प्यधूमावच्छिन्नपर्वतत्ववृत्त्यवच्छेदकताकलंतदावद्विव्याप्यधूमवान्पर्वतोवद्विमानित्याकारकानुमितेरप्यसंग्रहः।
तत्रधूमस्यपर्वतत्वांशविशेषणतयापर्वतत्वनिष्ठविशेष्यतावच्छेदकताया अनवच्छेदकत्वात् वद्विव्याप्यधूमावच्छि
न्नत्वे सतिपर्वतत्वावच्छिन्नस्य तदर्थत्वे एकत्रद्वयमिति रीत्या यन्न विशेषणतापन्न धूमपर्वतत्वे धर्मितावच्छेदकीकृत्यप
रामर्षजनितायामनुमितौ न्यभिचारः। तादृशविशेष्यताया अपि तादृशधूमपर्वतत्वोभयमेवावच्छिन्नत्वात् पर्वत
त्वावच्छिन्नविशेष्यतानिरूपितधूमप्रकारिताशालित्वस्याधिकस्य निर्वपियत्र तादृशानुमितावेवपर्वतत्वाव
च्छिन्नविशेष्यताकधूमव्याप्यपरामर्षवलात्पर्वतत्वविशिष्टधूमः। प्रकारीभूयभासते तत्र न्यभिचारो दुर्वारः। मे
वमुवद्विव्याप्यधूमप्रकारतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यत्वाभिन्नतादृशधूमपर्वतत्वावच्छिन्नविशे
ष्यतानिरूपितवद्विवावच्छिन्नविधेयताकलेन धूमपरामर्षजन्यता अतो न न्यभिचारः। वद्विव्याप्यधूम
वद्विभयसाध्यकान्यालिप्रकसमूहालंबनानुमितौ वद्विव्याप्यधूमप्रकारतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्ने
विशेष्यताभिन्नाया एव विशेष्यताया वद्विविधेयतानिरूपकत्वात् वद्विव्याप्यधूमवदन्या न वद्विमानि

शे ५

हेरंब

क
रूप

त्येतादृशोत्तरबाधसहकृतालोकलिंगकपरामर्षजनिताया वद्विव्याप्यधूमवान्पर्वतो वद्विमानु
त्याकारिकानुमितौ पर्वतत्वस्य वद्विव्याप्यधूमप्रकारतानिरूपितविशेष्यतावच्छेदकत्वं नोपेयते किंत्वेकत्रद्वयमिति
रीत्या तदुभयस्य धर्मिविशेषणत्वमित्यतो न न्यभिचारः। एवमपि तादृशानुमितौ एकत्रद्वयमिति रीत्या धूम
पर्वतत्वोभयधर्मितावच्छेदककालौ लिंगकपरामर्षस्य न्यभिचारः। तथा विधपरामर्षजन्यनुमित्येवैलप्यो
तः इति नाशं कनीयं यतस्तत्तादृशानुमितौ आलोकहेतोर्धर्मितावच्छेदकं नोभयं किंतु पर्वतत्वमेव एकत्रद्वय
मिति रीत्या धूमपर्वतत्वोभयधर्मितावच्छेदककालौ लिंगकानुमितौ तु धूमपर्वतत्वमेवालोकाध्यधर्मितावे
च्छेदकमिति रीत्या वैलंजण्यं संभवति अथ तादृशोत्तरबाधजन्यानुमितौ वद्विव्याप्यधूमपर्वतत्वोभयवि
शेषणविशेष्यतावच्छेदकभावानुपपन्नमेतदनंतरं पर्वतो धूमवान्नेवेति संशयो विस्मय इति चेत् न
दानीं संशयो न जायते इति केन निर्गतं अथ वद्विव्याप्यधूमवत्पर्वतभिन्नो न वद्विमानित्येतादृशोत्तर

तव द्विविधेयताया एव तन्यतावच्छेदलोपगमेन व्यभिचारानवकाशात्. अथ शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नत्वं पर्वतत्वा
 न्यधर्मावच्छिन्नत्वं तच्च विधेयतानिरूपितवद्विव्याप्यधूमावच्छिन्नविशेष्यतातो अभिन्नादावद्विव्याप्यधूमावच्छिन्न
 पर्वतो वद्विमानित्येतादृशानुमितो विशेष्यताया अपि न संभवति इति चेन्न. तादृशज्ञानी यधूमप्रकारतानिरूपि
 तविशेष्यताया वद्विविधेयतानिरूपितधूमावच्छिन्नविशेष्यतत्वाभिन्नत्वे पितस्याधूमावच्छिन्नविशेष्यता
 लेन तादृशप्रकारतानिरूपकत्वम्. किंतु पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतात्वे नैव एवं च पर्वतत्वान्यधर्मावच्छिन्नत्वेन
 धूमप्रकारतानिरूपकं यत्तद्वन्यत्वरूपस्य शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नत्वस्य निवेशो नानुपपत्तिः. न व धूमप्रकारतानि
 वेद्यत शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतानि वे शो नीलध्वजान्योनववद्विमानित्येतादृशबाधजन्याया धूमवानी
 लोपर्वतो वद्विमानित्येतादृशानुमितेरसंयहः. तत्र धूमप्रकारतानिरूपितविशेष्यतायानीलेनाप्यवच्छिन्न
 तात्त इति वाच्यम्. तत्र पर्वतत्वविशिष्टे एकत्र द्वयमिति रीत्या विशेष्यतापन्नमोरवनीलधूमयोर्भावनमुपग
 म्यते. नीलादेर्धर्मितावच्छेदकत्वविरहात्. न व शुद्धधूमप्रकारतानिरूपितशुद्धपर्वतत्वावच्छिन्ननिवेशोपि न

हरंब
 ३

तो

द्विव्याप्यधूमवानीलपर्वतइत्याकारकपरामर्षकाले नीलो न वद्विमानित्येतादृशबाधकाले वद्विव्याप्यधूमवा
 न्पर्ववद्विमानित्यनुमितेरुदात्तव्यभिचारो दुर्वार एवेति वाच्यं. पर्वतो वद्विव्याप्यमानवेतादृशबाधकदृशाया
 मिव तादृशबाधकाले पितया विधपरामर्षादनुमित्यनभ्युपगमात्. अथानुमितो लिङ्गविषयताभ्युपगमेनै
 वान्यलिङ्गकानुमितो व्यभिचारवारणसंभवेन व्याप्तिविषयतायां मानाभावः. न व व्यापकसामानाधिक
 रण्याव्यभिचरितसामानाधिकरण्यानानाविधव्याप्यवगाहिपरामर्षेण धूमादिविषयकानुमितिजनना
 त्तत्तद्व्याप्यवगाहिपरामर्षजनकतावच्छेदककोटौ तत्तद्व्याप्तिविषयनिवेशाभावश्च कइति वाच्यम्. लाघ
 वादेकविधसाध्याभाववदवृत्तित्वरूपव्याप्तिज्ञानस्य हेतुलोपगमात्. न च साध्यवदन्यावृत्तित्वरूपस्य व्या
 प्तिज्ञानस्य साध्याभाववदवृत्तित्वरूपव्याप्तिज्ञानस्य हेतुत्वे विनिगमकाभावः. साध्यवदन्यावृत्तिरूपव्या
 प्तिज्ञानस्य हेतुत्वे कारणतावच्छेदकगौरवप्रसंगात्. तथा हि अन्यं तस्मात् घटितव्याप्तिज्ञानस्य हेतुतामेतत्स
 मवायेन वद्विधावच्छिन्नविधेयताकसंयोगसंसर्गाकानुमितिजनकतायां संभवायो वच्छिन्नाया वद्वित्ववृ

लवच्छेदकतातनिरूपकीभूतायासंयोगसंसर्गावच्छिन्नप्रतियोगितासंसर्गावच्छिन्नप्रकारतातनिरूपिता
 भावनिष्ठनिवेश्यताविशेषानिया. अन्योन्याभावव्याप्तिज्ञानस्यहेतुत्वमतेसमवायावच्छिन्नवद्वित्ववत्यवच्छे
 दकतानिरूपकसंयोगसंसर्गावच्छिन्नवद्वित्ववच्छेदकतानिरूपकतादात्म्यसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्व
 संसर्गावच्छिन्नप्रकारतानिरूपकभेदनिष्ठविशेष्यतानिवेशनीयेति एकस्यावच्छेदकर्ताशस्यचाधिकस्यनि
 वेशाद्वोरवम्. नवभवन्मतेऽतत्ताभावविषयतानिरूपितप्रतियोगिप्रकारतायावास्तवसंयोगावच्छिन्नप्रतियो
 गिताकत्वसंसर्गावच्छिन्नत्वनिवेश्यत्रसमवायावच्छिन्नत्वेनैवसंयोगावच्छिन्नप्रतियोगिताव्याप्तिज्ञानेनवि
 षयीकतातत्रापिसंयोगसंसर्गकानुमित्यापन्निरितिसंयोगायसांसर्गिकविषयतावच्छिन्नावच्छिन्नत्व
 सांसर्गिकविषयतावच्छिन्नप्रतियोगिकत्वसांसर्गिकविषयतावच्छिन्नत्वमेवनिवेश्यमित्यत्रभावघटित
 व्याप्तिज्ञानहेतुतायामेवगौरवमितिवाच्यं. एकसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताया. परसंबंधावच्छिन्नत्वे
 नसंसर्गतयोभानेमानाभावात्. अस्तुवातादृशरीत्याअस्तुताभावाघटितव्याप्तिज्ञानमेवहेतुः नविनिग

हरंब

मनाविरहः। एतेनसाध्याभावद्वन्निःश्रुत्यंताभावान्योन्याभावघटितव्याप्तिज्ञानहेतुत्वेविनिगमनाविरहः। इत्यपिपेनासं
 तस्मादेकविधव्याप्तिज्ञानहेतुतायाव्यभिचारविरहेणव्याप्तिविषयत्वंनिर्युक्तिकमेवनवानुमितेव्याप्तेर्मानानभ्युपगमेधूमप्रका
 रतानिरूपितपर्वतत्वाविशेष्यताकत्वमेवधूमपरोमपूर्णजन्यतावच्छेदकं तथावधूमवत्पर्वतपंजकालोकलिंगकानुमितौव्य
 भिचारः। तादृशानुमितेरपिधूमप्रकारतानिरूपितशुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकेलादितिवाच्यं. धूमातिरिक्तत्वेसतिपर्व
 तत्वातिरिक्तोयोधर्मस्तदनवच्छिन्नविशेष्यताकत्वनिवेशानादृशानुमितिविशेष्यतायाअधिकेनालोकेनाप्यवच्छिन्नत्वा
 द्यभिचारानवकाशात्. नवनीलपर्वतान्योन्याभावद्विमानित्येतादृशबाधजन्यानुमितेरसंयद्दृतिवाच्यम्. तत्रधूमविशिष्ट
 पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतातोनीलत्वावच्छिन्नविशेष्यतायाभिन्नत्वात्. धूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतायासिं
 नानवच्छिन्नत्वादनुपपत्त्यभावात्. वस्तुतस्तुधूमहेतुस्फुल्लेपर्वतविशेष्यतापन्नस्यधूमस्याविधेयांशोविशेतयामान
 मभ्युपेयते. एवंचशुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतानिरूपितप्रकारत्वाभिन्नावद्विधेयतानिरूपितैकालीनत्वसंस
 र्गावच्छिन्नविशेष्यताशालित्वमेववाङ्मयाप्यधूमनानुपर्वतइत्येतादृशपरामर्शजन्यतावच्छेदकं. धूमावच्छिन्नपंज

कच्छले एककालीनत्वसंसर्गेण धूमाप्रकारत्वान्नव्यभिचारः। अतएव धूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्चकधूमपरामर्शज
 न्यानुमितेर्धूमवान्यवर्ततो धूमवानित्याकारिकाया धूमातिरिक्तः सन् पर्वतत्वातिकोयो धर्मस्तदनवच्छिन्नविशेष्यतात्वे वि
 शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकपरामर्शस्य नव्यभिचारः। तादृशानुमितौ धूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतानि नृपि
 तविशेषणताया एककालीनसंसर्गावच्छिन्नविशेषणत्वाभिन्नतया शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतानि नृपितविशेष्य
 षणत्वाभिन्नवद्वि विशेष्यतानियतकालीनसंसर्गावच्छिन्नविशेषणतायास्तत्र सत्वान्नव्यत्र धूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छि
 न्नपञ्चकालोकलिंगकानुमितौ बद्धिकालीनत्वसंबंधेन धूमवत्वेलाघवंत्येतादृशालाघवज्ञानेन कालीनत्वसंबंधेन बह्वंशे
 धूमस्य विशेष्यतान्नतत्रव्यभिचार इति वाच्यम्। तत्र कालीनत्वसंबंधेन धूमस्य स्वातंत्र्येण विशेषणतया कालीनत्वसं
 सर्गावच्छिन्नविशेषणताया पर्वतविशेष्यताया पर्वतविशेष्यतानि नृपितविशेष्यत्वाभिन्नत्वेनोपदर्शितकार्यतावच्छेद हेतु
 कस्य तत्साधारण्याभावात् यत्तु तेजो व्याप्य धूमवान्यवर्तत इत्येतादृशः बद्धिभिन्नतेजोभाववान्यवर्तत इदं हेतुतरवाधबुद्धिः
 तत्र धूमविशिष्टपर्वतत्वधर्मितावच्छेदकीकृत्यैव बद्धिर्विधेयतया भासते तदुत्तरं बद्धिमान्न वेति संशयानुदयात्

तदुक्तं व्यापकतानवच्छेदकरूपं लाघवादिसहकानिवसादनुमितौ शकारी भवतीति। एवं चानुमितौ व्याप्तिविषयतानभ्युपगमेता
 दृशानुमितौ बद्धिव्याप्यधूमवताज्ञानस्य व्यभिचार इति तन्न तादृशानुमितौ व्यापकतावच्छेदकीभूतं तेजस्त्वमपि भासते। अतए
 व तेन तेजस्वीतिबाधकालेन तादृशपरामर्शजन्यानुमिति रिति एवं च तस्यैव विधेयतावच्छेदकत्वं न तु बद्धित्वस्य किंतु विधेया
 शतस्य विशेषणतामात्रं भासते तदुत्तरं बद्धिमान्न वेति संशयवारणात्। एवं च बद्धित्वावच्छिन्नविधेयताया एवं बद्धित्वा
 व्याप्यत्वावगाहिपरामर्शजन्यतावच्छेदककोटौ विनिष्ठतया नव्यभिचार इति व्याप्तिविषयताभ्युपगमो निरर्थक एव
 वस्तुतस्तु बद्धित्वस्य विधेयतावच्छेदकत्वस्य व्यभिचारः। शुद्धबद्धित्वावच्छिन्नविधेयताया तादृशपरामर्शजन्यतावच्छेदक
 त्वोपगमादुक्तच्छेदे बद्धित्वविशिष्टतेजस्त्वस्य विधेयतावच्छेदकत्वात्। अतएव पर्वतो न तेजस्वीतिबाधकालेन तादृशपराम
 र्शजन्यानुमितिः। यत्तु अनुमितौ व्याप्तिविषयतानभ्युपगमे शुद्धसंयोगघटितव्याप्यवगाहितावच्छेदककावच्छेदेन हेतु
 मत्ताज्ञानेन जनितायामेव बद्धेदकायावच्छेदेनानुमितौ अवच्छिन्नसंयोगघटितव्याप्यवगाहिपरामर्शस्य तज्जन्यानुमितौ
 वत्तावच्छिन्नविषयताभ्युपगमे दृशहेतुपन्नापरामर्शस्य व्यभिचारः। उभयविधपरामर्शादेव भवन्मते एकविधाया अनुमिते

६

नुत्तरेरितितनद्याप्यवगाहिपरामर्शजन्यानुमितौ तत्तद्व्याप्तिविषयताभ्युपगमे आवश्यकः। नचावच्छिन्नसंयोगघटित
व्याप्तिज्ञानजन्यतावच्छेदककोटौ शुद्धसंयोगादिसंसर्गावच्छिन्नहेतुप्रकारताया अवच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्ताविषयकशुद्ध
संयोगघटितव्याप्यवगाहिपरामर्शजन्यतावच्छेदककोटौ वावच्छिन्नसंयोगादिसंसर्गावच्छिन्नहेतुप्रकारतायानिवेशानव्य
भिचारइतिवाच्यम्। अवच्छिन्नसंयोगघटितव्याप्यवगाहिनोऽवच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्ताज्ञानात्पञ्जतावच्छेदकावच्छेदेन हेतु
प्रकारितानुमितेरेवौ सत्ताशुद्धसंयोगसंसर्गावच्छिन्नहेतुप्रकारतायास्तत्रनिवेशासंभवात्। अवच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्ताव
गाहिशुद्धसंयोगघटितव्याप्तिविषयकपरामर्शजन्यतावच्छेदककोटौ वावच्छिन्नसंयोगसंसर्गावच्छिन्नहेतुप्रकारतानिवेशे
पितादृशानुमितौ तद्व्याप्तिवारस्याशक्यवारणत्वात्। तत्रापिशुद्धसंयोगेन हेतोः प्रकारत्वोपगमे तथा विधव्याप्यवगाहि
शुद्धसंसर्गकहेतुमत्ताज्ञानजन्यानुमितौ स्तवच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्तावगाहितादृशव्याप्तिविषयकपरामर्शस्य व्यभि
चारात्। उभयसाधारणनिर्णयत्वस्याशक्यनिर्वचनतया। अन्योन्यविधायामाप्यज्ञानाभावनिवेशानुरोधेन वतादृशपरा
मर्शयोर्विभिन्नकारणात्ताकत्मनस्यावश्यकत्वादितितदप्यकिंचित्करं। अवच्छिन्नसंयोगघटितव्याप्यवगाहिनादवच्छेदका

६

हेरव

वच्छेदेन हेतुमत्ताज्ञानादवच्छिन्नसंयोगेन हेतुसाध्योभयप्रकारिकानुमितिर्जायते शुद्धसंयोगघटितव्याप्यवगाहिनादवच्छेद
कावच्छेदेन हेतुमत्ताज्ञानादवच्छिन्नसंयोगेन हेतुप्रकारिकाशुद्धसंयोगसाध्यप्रकारिकानुमित्यभ्युपगमेन परस्परवैलंजरा
यसंभवात्। अथैवं शुद्धसंयोगसंसर्गघटितव्याप्यवगाहिनो वच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्ताज्ञानात्। अवच्छेदकावच्छेदेनानुमि
तिनुत्पद्यतइत्येतादृशमतत्यागः। तत्र तादृशानुमितिर्नयेजतावच्छेदकावच्छेदेनानुमितिः पञ्जतावच्छेदकावच्छिन्नसंयो
गेन साध्याप्रकारकत्वादिति चेन्न साध्यांशे साध्यसंसर्गांशे वा पञ्जतावच्छेदकान्तत्वावगाहिन्यनुमितिरेवावच्छेदकाव
च्छेदेनानुमितिः। तथा च तादृशपरामर्शजन्यानुमितौ पञ्जविशेषणतापेन स्य पञ्जतावच्छेदकस्य विधेयांशो व्यापक
तासंबंधेन विशेषणत्वान्न स्यापि साध्यसंसर्गांशे पञ्जतावच्छेदकावच्छिन्नत्वानवगाहित्वेपि तथा त्वमंजतमेव। अ
थवा अवच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्तावगाह्यवच्छिन्नसंयोगघटितव्याप्तिविषयकपरामर्शजन्यानुमितौ पञ्जतावच्छेद
कावच्छिन्नस्य विधेयभावनस्य विशिष्टसंयोगोपपञ्जतावच्छेदकावच्छिन्नत्वभासते। अवच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्ता
ज्ञानजन्यानुमितौ यदूपावच्छिन्नस्य संबंधस्य व्याप्तिघटस्त्वकता तदूपावच्छिन्नएव पञ्जतावच्छेदकावच्छिन्नत्वभावात्।

६
 जुलनेरितितनद्याप्यवगाहिपरामर्शजन्यानुमितौततद्यातिविषयताभ्युपगमेआवश्यकः।नचावच्छिन्नसंयोगघटित
 व्याप्तिज्ञानजन्यतावच्छेदककोटौशुद्धसंयोगादिसंसर्गावच्छिन्नहेतुप्रकारतायाअवच्छेदकावच्छेदेनहेतुमत्ताविषयकशुद्ध
 संयोगघटितव्याप्यवगाहिपरामर्शजन्यतावच्छेदककोटौवावच्छिन्नसंयोगादिसंसर्गावच्छिन्नहेतुप्रकारतायानिवेशानव्य
 भिचारइतिवाच्यम्।अवच्छिन्नसंयोगघटितव्याप्यवगाहिनोअवच्छेदकावच्छेदेनहेतुमत्ताज्ञानात्पञ्जतावच्छेदकावच्छेदेनहेतु
 प्रकारितानुमितेरेवोसत्याशुद्धसंयोगसंसर्गावच्छिन्नहेतुप्रकारतायास्तत्रनिवेशासंभवात्।अवच्छेदकावच्छेदेनहेतुमत्ताव
 गाहिशुद्धसंयोगघटितव्याप्तिविषयकपरामर्शजन्यतावच्छेदककोटौवावच्छिन्नसंयोगसंसर्गावच्छिन्नहेतुप्रकारतानिवेशे
 पितादृशानुमितौतद्याभिचारस्याशक्यवारणत्वात्।तत्रापिशुद्धसंयोगेनहेतोःप्रकारत्वोपगमेतथाविधव्याप्यवगाहि
 शुद्धसंसर्गकहेतुमत्ताज्ञानजन्यानुमितौस्तवच्छेदकावच्छेदेनहेतुमत्तावहागाहितादृशव्याप्तिविषयकपरामर्शस्यव्यभि
 चारात्।उभयसाधारणनिर्णयत्वस्याशक्यनिर्वचनतया।अन्योन्यविधायामाप्यज्ञानाभावनिवेशानुरोधेनवतादृशपरा
 मर्शयोर्विभिन्नकारणात्कल्मसस्यावश्यकत्वादितितदप्यकिंचित्करं।अवच्छिन्नसंयोगघटितव्याप्यवगाहिनादवच्छेदका
 ६
 हेरंब

वच्छेदेनहेतुमत्ताज्ञानादवच्छिन्नसंयोगेनहेतुसाध्योभयप्रकारिकानुमितिर्जायतेशुद्धसंयोगघटितव्याप्यवगाहिनादवच्छेद
 कावच्छेदेनहेतुमत्ताज्ञानादवच्छिन्नसंयोगेनहेतुप्रकारिकाशुद्धसंयोगसाध्यप्रकारिकानुमित्यभ्युपगमेनपरस्परवैलंजरा
 यसंभवात्।अथैवंशुद्धसंयोगसंसर्गघटितव्याप्यवगाहिनादवच्छेदकावच्छेदेनहेतुमत्ताज्ञानात्।अवच्छेदकावच्छेदेनानुमि
 तितुल्यतइत्येतादृशमतत्यागः।तत्रतादृशानुमितिर्नयेजतावच्छेदकावच्छेदेनानुमितिःपञ्जतावच्छेदकावच्छिन्नसंयो
 गेनसाध्यप्रकारकत्वादितिचेन्नसाध्यांशोसाध्यसंसर्गांशोपञ्जतावच्छेदकान्त्वावगाहिन्यनुमितिरेवावच्छेदकाव
 छेदेनानुमितिः।तथाचतादृशपरामर्शजन्यानुमितौपञ्जविशेषणतापेनस्यपञ्जतावच्छेदकस्यविधेयांशोव्यापक
 तासंबंधेनविशेषणत्वान्तस्यापिसाध्यसंसर्गांशोपञ्जतावच्छेदकावच्छिन्नत्वानवगाहित्वेपितथात्वमंजतमेव।अ
 धवाअवच्छेदकावच्छेदेनहेतुमत्तावगाह्यवच्छिन्नसंयोगघटितव्याप्तिविषयकपरामर्शजन्यानुमितौपञ्जतावच्छेद
 कावच्छिन्नस्यविधेयभावेनैवविशिष्टसंयोगोपञ्जतावच्छेदकावच्छिन्नत्वभासते।अवच्छेदकावच्छेदेनहेतुमत्ता
 ज्ञानजन्यानुमितौयदूपावच्छिन्नस्यसंबंधस्यव्याप्तिघटस्थकतातदूपावच्छिन्नएवपञ्जतावच्छेदकावच्छिन्नत्वभावात्।

एवंच तादृशानुमितौ पञ्जतावच्छेदकावच्छिन्नस्य द्विधेव भातम् अवच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्तावगाहिशुद्धसंयोगघटितवाच्यवगाहिप
रामर्षजन्यानुमितौ शुद्धसंयोगएव पञ्जतावच्छेदकावच्छिन्नत्वं भासते तस्मै त्रैकदेवभातं तस्येति तादृशानुमितौ वैलंजण्यसंभवे
न न व्यभिचार इति मेवम् अनुमितौ व्याप्तिविषयताभ्युपगमे वद्विद्याप्यधूमवत्पर्वतान्यो वद्विमानित्येतादृशेतरवाधबुधेव द्विधा
प्यधूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्जकानुमितौ स्वातंत्र्येण कारणत्वं न कल्प्यते तादृशेतरवाधभुद्विदृशायां पर्वतत्वावच्छि
न्नपञ्जकधूमपरामर्शस्यावश्यं सत्वात् त एव व्याप्तिविशिष्टधूमस्य विशेष्यतावच्छेदकतया भानोः पयनेः भवन्मते तादृशेतर
वाधबुद्विदृशायां वद्विद्याप्यधूमवान्पर्वतो वद्विमानित्याकारिकाया अनुमितेरुपपत्तये तदेतत्त्वमावश्यकं ० एवं अनुमितौ
व्याप्तिविषयताभ्युपगमे वद्विद्याप्यधूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्जकं वद्विद्याप्यधूमवत्तात्तानस्य हेतुत्वं तत्र न कल्प्यते
तादृशविशिष्टधूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्जकवद्विद्याप्यधूमवत्तात्तानस्यावश्यं सत्वात् त ए
व वद्विद्याप्यधूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकामित्युपपत्तेः । भवन्मते तादृशपरामर्शकाले सर्वज्ञो सिद्धायास्तौ
दृशविशिष्टधूमो वच्छिन्नविशेष्यताकानुमितेरुपपत्तये तदेतत्त्वकल्पनमावश्यकम् न च भवन्मते तत्र वद्विद्याप्यधूम
वान् वद्विद्याप्यधूमवान्पर्वतो वद्विमानित्याकारिकायां शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकपरामर्शजन्यानुमिति विलंजण

वद्विद्याप्याभावावबान्पर्वत इति ज्ञानानंतरं

या एवानुमितेरुत्पत्त्या तादृशपरामर्शदीनां हेतुत्वकल्पनमावश्यमिति वाच्यं तत्र तादृशानुमिति विलंजणानुमितेरनभ्यु
पगमे जतिविरहात् अथ तादृशमणिकारमता विशेष इति चेत्किं तेन स्तत्र बह्वानुमितौ व्याप्तिविषयताभ्युपगमे वद्विद्याप्या
भाववान्पर्वतो घटवानित्यादि विशिष्टवैशिष्ट्यबोधपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकबह्वानुमितिसामग्र्याः प्रतिबंधकता
न कल्प्यते तादृशसामग्र्यताभ्युपगमे यी काले वद्विद्याप्याभाववान्पर्वत इत्याकारकज्ञानाभावाभावात् तादृशसामग्र्याव
द्विद्याप्याभाववान्पर्वत इत्याकारकज्ञानसावधितत्वात् यत्र वद्विद्याप्यधूमवान्पर्वत इत्यादिपरामर्शस्तदुत्तरं न वमते धूम
वान्पर्वतो वद्विमानित्याकारिकाया अनुमितेरुत्पत्तौ बाधकाभावेन तदानीं तादृशप्रत्यक्षानुदयात् तत्प्रतिबंधकत्वकल्प
नमेव न च वद्विद्याप्याभाववान्पर्वत इत्याकारकज्ञानानंतरं वद्विद्याप्यधूमवान्पर्वत इत्याकारकज्ञानमेव भवितुं नाह
ति तत्प्रतिबंधकीभूतबाधसत्वादिति वाच्यम् यत्र भाविज्ञानमप्रमादिति अत्रामाप्यज्ञानादिवद्विद्याप्याभाववान्पर्वत
इत्याकारकज्ञानं तदुत्तरं वद्विद्याप्यधूमवान्पर्वत इत्येतादृशज्ञानोत्पत्तिसंभवात् केचित्तु अनुमितौ व्याप्तिविषयताभ्यु
पगमे अनुमितिं प्रतिपरामर्शस्य दृष्टककारणतान कल्प्यते वद्विद्याप्यधूमवान्पर्वतो वद्विमानित्याकारकविशिष्ट
वैशिष्ट्यप्रत्यक्षादिसाधारणवद्विद्याप्यधूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकज्ञानत्वावच्छिन्नं प्रति विशेष्यतावच्छेदक

मावश्यक

नंतं

निर्णयविधया पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकवद्विषयाप्यवत्तानिर्णयत्वेन हेतुतायाः कल्पत्वान्ततएवोपपत्तेः। अनुमितौ
व्याप्तिविषयताभ्युपगमे तु धूमवान्यवर्तइत्याकारकधर्मितावच्छेदकनिर्णयसत्त्वे विनैव परामर्शं धूमवान्यवर्तो बद्धिमानित्य
नुमितेर्नारणाय परामर्शस्य दृष्टकारणता कल्पनमावश्यकमैव। अथ प्रत्यं जादिसाधारणधर्मितावच्छेदकप्रकार
कनिर्णयहेतुतामावद्विषयाप्यधूमवत्तानिर्णयदशायां बद्धिष्याप्यधूमवान्यवर्तो घटवानित्याकारकघटादिविष
यकप्रत्यं जादिवत्तादृशानुमितेरप्यापत्तिः। नवापादकाभावः घटविषयकपर्वतो घटवानित्येतादृशसिध्यभावावस्ये
वापादकत्वात् न च तादृशसिध्यभावस्य पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकघटानुमितित्वावच्छिन्नप्रतिजनकतया बद्धि
व्याप्यधूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकघटानुमितित्वावच्छिन्नस्यापादकस्वात्वासंभवादिति वाच्यम्।
तादृशविशिष्टधर्मावच्छिन्नविशेष्यताकघटादिप्रकारकनिर्णयाभावस्य तादृशविशिष्टधर्मावच्छिन्नविशे
ष्यताकघटानुमितित्वावच्छिन्नप्रतिजनकतया तदुल्लेखदेवतादृशानुमित्यापत्तिसंभवादिति चेन्न घटादिप्रकारक
सिद्धभावकार्यतावच्छेदकाक्रांतानां निखिलानुमितिनां घटव्याप्यावच्छिन्नविशेष्यताकत्वेन तादृशसिध्यभावे

हेरंब

योग

न फले जननीये घटव्याप्यवत्तानिर्णयस्य व्यापकधर्मावच्छिन्नसामग्रीमुद्रया सहकारित्वसंभवात्तादृशनिश्चयं विना तज्जन्यताव
च्छेदकावच्छिन्नापत्तिसंभवात् एते संयोगादिघटितव्याप्तिज्ञानदशायां संभवायादिसंबंधेन तादृशानुमितेरप्यापत्तिरिति तत्संज्ञक
नुमितौ तत्संसर्गघटितव्याप्यवगाहिपरामर्शत्वेन हेतुता कल्पनमावश्यकमिति निरस्तं तथा हितं संसर्गघटितव्याप्यत्वावच्छिन्न
विशेष्यतावच्छेदकता शून्यतत्संसर्गकानुमीतेन लीकतया निखिलानामेव तादृशानुमितीनां तत्संसर्गघटितव्याप्यवगाहिवि
शेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिर्णयजन्यतावच्छेदकाक्रांतत्वेन तादृशनिर्णयविना सिध्यभावादिना तदापत्तिसंभवात् एवंच भूदस
योगघटितव्याप्यवगाहिभूदसंसर्गकहेतुमत्ताज्ञानदशायां अवच्छेदकावच्छेदेन बह्यादिविषयकप्रत्यं जादिवत्तादृशानुमितेरा
पत्तिवारणमावच्छेदकावच्छेदेनानुमितौ अवच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्तापरामर्शस्य हेतुत्वमावश्यकमित्ययि नाशंकनीयं अव
च्छेदकावच्छेदेनानुमितितर्हि द्विविधार्थजतावच्छेदकावच्छिन्नसंयोगघटितव्याप्यत्वावच्छिन्नविशेष्यतावच्छेदकतायां का
अवच्छिन्नसंयोगसंसर्गावच्छिन्नव्याप्यनिष्ठनिर्विष्यतावच्छेदकता च तत्रावच्छिन्नसंयोगघटितव्याप्यत्वावच्छिन्नविशेष्यतावच्छे
दकानुमितेस्तादृशव्याप्यत्वरूपविशेष्यतावच्छेदकतावच्छेदकावच्छिन्नविशेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिर्णयजन्यतावच्छेदका
क्रांततया तादृशनिर्णयं विना नापत्तिसंभवतीति न च अवच्छिन्नसंयोगादिसंसर्गावच्छिन्नविशेष्यतावच्छेदकविशिष्टबोधे

तादृशसंसर्गविशिष्टतावच्छेदकप्रकारकनिर्णयत्वेन हेतुतायाः प्रमाणिकत्वे एव तादृशनिर्णयविनाप्रापत्तिर्न संभवतीति तदेव न संयोगादिसंसर्गवच्छिन्नविशेष्यतावच्छेदककेता बोधे संयोगादिसंसर्गकनिर्णयत्वे हेतुत्वकल्पनादेवोपपत्तेरिति वाच्यम्. शुद्धसंयोगादिना धूमवत्तानिर्णयदशायां विना वच्छिन्नसंयोगादिसंसर्गकनिर्णयतादृशसंसर्गवच्छिन्नविशेष्यतावच्छेदकताकप्रत्यं जादेरप्यनुदया तादृशकारणताया अपि प्रामाणिकत्वात्. अन्योन्यविधाप्रामाण्यज्ञानाभावनिवेशानुरोधेनापि अवच्छिन्नसंयोगादिसंसर्गकनिर्णयशुद्धसंयोगादिसंसर्गकनिर्णययोः पृथक्कारणता आवश्यकत्वाद्भयसाधारणसंयोगादिसंसर्गकनिर्णयत्वे नैकहेतुत्वे अवच्छेदकावच्छेदेन व्याप्यवत्ताज्ञानं भ्रमभाशुद्धसंयोगसंसर्गकज्ञानमप्रमादित्याकारकद्विविधाप्रामाण्यज्ञानाभावस्यैकत्र निवेशनीयतया एकविधाप्रामाण्यज्ञानदशायामन्यविधनिर्णयाविशिष्टवैशिष्ट्यबोधानुदयप्रसंगात्. यत्तु एकपर्वतविशेष्यकधूमयत्तानिर्णयसत्वे वा द्विव्याप्यधूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नपर्वतांतरविशेष्यकप्रत्यं जीत्यत्याधर्मि विरोधमनिवेश्य एव विशिष्टवैशिष्ट्यबोधस्तत्वे विशेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिर्णयहेतुता कल्पते एवं च एकपर्वतविशेष्यकपरामर्शात्पर्वतांतरविशेष्यकानुमित्यापत्तिवारणाय तत्पर्वतविशेष्यकानुमितिः प्रतितत्पर्वतविशेष्य

हेरंब

क परामर्शस्य पृथक्कारणता कल्पनमावश्यकमिति तदप्यकिं करं. एवं पर्वतविशेष्यकधूमवत्तानिर्णयजन्यप्रत्यं जीयपर्वतांतरविशेष्यतायावद्विव्याप्यधूमवच्छिन्नतातभ्युपगमे जतिविरहात्. प्रत्यं जादिसाधारणकार्यकारणभाव एव धर्मिनिवेशेनोचितत्वात्. यत्तु परामर्शस्य पृथक्कारणत्वात् कल्पने अनुमितौ विधेयभासकाभावो विशिष्टवैशिष्ट्यबोधीयकार्यकारणभावे विधेयविषयतायाः। कार्यतावच्छेदककोटौ अनिवेशेन विशेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिर्णयस्य विधेयताभासकत्वात् संभवादिति तन्न. सिद्धभावादीनामेव विधेयताभासत्वं संभवात्. सिध्यभावजन्यतावच्छेदककोटौ विधेयविषयत्वानिवेशे अन्यसाधकानुमितौ व्यभिचारेण तन्निवेशस्यावश्यकत्वात्. इत्याहुः। तन्न. विशिष्टवैशिष्ट्यबोधत्वस्य तादृशानुभवत्वस्य नित्यसाधारणस्य विशेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिर्णयजन्यतावच्छेदत्वासंभवेन विशिष्टवैशिष्ट्यववगाहि. विजातीयप्रत्यं जत्वस्यैव तज्जन्यतावच्छेदकलोपगमादनुमितेस्तदनाक्रांततया अनुमितित्वं कार्यतावच्छेदककोटौ निवेश्य वद्विव्याप्यवत्तानिर्णयादीनां हेतुत्वांतरकल्पनाया आवश्यकत्वात्. अथैश्वरज्ञाने विशिष्टधर्मवच्छिन्नविशेष्यता कत्वानभ्युपगमे जतिविरहात्. वद्विव्याप्यधूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकज्ञानत्वस्य विशिष्टवैशिष्ट्यबोधत्वस्य न नित्यसाधारण्यमिति चेत्. मास्ततादृशधर्मस्य नित्यसाधारण्यं तथापि तादृशधर्मस्यानु

र्ण

मिति साधारण्ये जन्यतावच्छेदकत्वे विशेष्यतावच्छेदकप्रकारक निर्णयस्य महानसत्वाद्यनंतद्वयमिहावच्छेदकभेदेन कार्यकारणभा
वकल्पनादौख्यं न च तादृशधूमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकविजातीयप्रत्यं जलतथात्वेपि विशेष्यतावच्छेदकभेदेन
कारणताबाहुल्यात्साध्यमिति वाच्यं मन्मते तादृशविशिष्टधर्मावच्छिन्नविशेष्यतावच्छेदकत्वं जन्यतावच्छेदककोटावनि
वेश्यवद्विव्याप्यधूमावच्छिन्नविशेष्यताभिन्नवद्विव्याप्यधूमप्रकारतानिरूपितविशेष्यतावच्छेदकतासंबन्धेन विजा
तीयप्रत्यं जलवच्छिन्नं प्रतिवद्विव्याप्यधूमप्रकारतानिरूपितविशेष्यतावच्छेदकतासंबन्धेन निश्चयत्वेन हेतुताया कल्प
ने विशेष्यतावच्छेदकभेदेन ता कारणताबाहुल्याभावादुपरि शिती विशेष्यतावच्छेदकनिष्ठप्रत्यासत्याश्रुज्ञानत्वावच्छिन्नं प्र
तिनिर्णयत्वेन हेतुत्वं न संभवति नित्यज्ञानत्वस्य नित्यसाधारण्येन जन्यतावच्छेदकत्वा संभवात् न च भवन्मते अनुमितौ
परामर्शस्य धर्मितावच्छेदकभेदेन कारणत्वांतरस्यावश्यकत्वात् न लाघवावकाश इति वाच्यं तत्रापि धर्मितावच्छेदकम
निवेश्य धर्मितावच्छेदकनिष्ठप्रत्यासत्यैव हेतुत्वकल्पने कारणताबाहुल्यविरहान्न स्माद्यामि विषयतायां पूर्वोक्तयु
क्तिरेव साधीयसी अथ लिंगोपधा नवद्विमानित्याकारकसिध्यभावस्य कीदृशधर्मः कार्यतावच्छेदकः न तावत्पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकवद्वि
विधेयकानुमितित्वादिरूपः नीलपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकानुमितेरपि तद्विजाततया व्यभिचारात् शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकानु

हेरंद

नुमितेव मन्मसिद्धत्वेन तादृशविशेष्यतावानिवेशसंभवात् ॥ न च बाह्यव्याप्यातिरिक्तं यत्पर्वतत्वातिरिक्तं तदभवति न विशेष्यताका नुमि
तित्वस्य नीलपर्वतत्वावच्छिन्नयप्रवानुमितित्वा इतस्य जन्यतावच्छेदकत्वा न तत्र व्यभिचार इति वाच्यं ॥ एवमपि वद्विव्याप्यधूमव
त्पर्वतत्वावच्छिन्नपञ्जकवद्विव्याप्यालोकवान् वद्विव्याप्यधूमवान् पर्वतो वद्विमानित्याकारिकानुमितौ व्यभिचारस्य दुर्वारत्वा
त्तादृशानुमितौ विशेष्यताया अपि वद्विव्याप्यधूमवत्पर्वतत्वाभ्यामतिरिक्तेन च मेघान्नवच्छिन्नत्वाद् वद्विव्याप्यधूमवत्पर्वतत्वान्यच
मनिवाच्यत्वा विशेष्यताकानुमितित्वादिरूपनानाचर्माणोपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकसिध्यभावजन्यतावच्छेदकलोपश
र्मेन तादृशानुमितौ व्यभिचारवारणोपवद्विव्याप्यधूमादिविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्जकधूमादातिष्ठकपरामर्शजन्यानुमितौ
व्यभिचारो दुर्वारः धूमवत्पर्वतत्वान्यधूमनिवाच्यत्वा विशेष्यताकानुमितित्वादिरूपकार्यतावच्छेदकस्या न्ततत्वात् न च उद्वेगपर्व
तत्वावच्छिन्नविशेष्यकधूमलिङ्गकपरामर्शजन्यानुमितौ विशेष्यताया धूमादिविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नत्वेपि उद्वेगपर्वतत्व
विषयता उद्वेगपर्वतत्वावच्छिन्नेव उद्वेगपर्वतत्वविशेष्यत्वयोप्रकारत्वा विवेकयोगसंदेहस्यान्यत्र व्यवस्थापितत्वा न्न योच्यते पर्व
तो वद्विमानित्यतादृशसिध्यभावजन्यतावच्छेदक उद्वेगपर्वतत्वावच्छिन्नोद्वेगपर्वतत्वानिरूपितवद्विविधेयताकत्वमेवेति न
कोपि दोषः लिंगोपधानमते पर्वतो वद्विमानित्याकारकसिद्धेः प्रतिबंधकत्वमेव न कल्प्यते तादृशसिद्धिकाले वाह्यव्या
प्यधूमवान् पर्वत इत्यादि परामर्शो वद्विव्याप्यधूमवान् पर्वतो वद्विमानित्याकारिकाया अप्रधिकविषयश्रयास्तनुमिते
शुद्धपर्वतताविरहात् ॥ किन्तु वद्विव्याप्यधूमवान् पर्वतो वद्विमानित्यादिसिक्तानामेव तत्तथातथात्वमिति कोचत् ॥

बाधा

वान् ॥ भवन्मतेनुनादृशानिर्णयविशिष्टान्यस्तत्त्वस्य सामग्रीप्रतिबन्धतावच्छेदकत्वे तथा विधिसामग्रीदिश्यान्तुथाविधानिर्णयवि
शिष्टज्ञानापात्तिः ॥ अतस्तदृशानिर्णयभावएव सामग्रीमध्ये निवेशनीय इति तादृशसामग्रीच्छेदकभावासिद्ध्या विपरामर्षादिभिः सा
दृशस्य विशेषणविशेष्यभावाविनिगमनाविरुद्धकार्यकारणभावबाहुल्यप्रसङ्गः ॥ वस्तुतस्तु व्याप्तिवारवारणायै परामर्षजन्य
तावच्छेदककाये अन्यवहितोत्तरत्वानिवेशनमावश्यकं ॥ तथा हि वद्वि व्याप्यधूमप्रकारतानिरूपितशुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यता
कनिर्णयत्वादिनैव वद्वि व्याप्यधूमवान्पर्वत इत्यादिपरामर्षस्य हेतुतावाव्याएवं च नीलपर्वतो वद्वि व्याप्यधूमवान् इत्यादिनिष्प
यजन्यानीलादिबाधकालीनानुमितो व्याभिचारः ॥ न वतद्वानुमिति नोत्पद्यते इति प्रागुक्तं युक्तम् ॥ तादृशस्थलेऽनुमित्यनशु
पगल्लमते शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्चकवद्वि व्याप्यवन्नीलपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकधूमपरामर्षस्यावच्छिन्नपञ्चकत्वात् ततएव
कवद्वानुमिति प्रतिहेतुत्वसंगात् ॥ अस्त्यन्मते तत्र नीलपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकधूमपरामर्षस्यावच्छिन्नपञ्चकत्वात् ततएव
शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्चकानुमित्युपपत्तेः ॥ तादृशपरामर्षाणां हेतुत्वात्तराकल्पनात् ॥ न वतत्रारम्भाभिनीलपर्वतत्वावच्छिन्न
पञ्चकानुमितिरेव स्वीकृत्य तेन तु शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्चकानुमितिरित्यस्माकमपि न तथा विधपरामर्षाणां तथा नुमिति
हेतुत्वकल्पनमिति वाच्यम् ॥ तत्रैव नीलपर्वतो वद्वि मानेत्यादि बाधकाले नीलपर्वतो वद्वि मानेत्याकारका तुमित्यासम्भवा
तादृशपरामर्षानुशुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नानुमितिस्वीकारस्यावश्यकत्वात् ॥ तन्मते तादृशपरामर्षवाटितशुद्धपर्वतत्वाव
च्छिन्नपञ्चकानुमितिसामग्रीणामनन्तानां भिन्नविषयकप्रताजादिजातिबन्धकत्वकल्पनमावश्यकम् ॥ मन्मते नीलपर्वतत्वान

च्छिन्नपञ्चकधूमपरामर्षवाटितशुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्चकैकविधान्नुमितिसामग्रीप्रतिबन्धकतयेवोपपत्तौ तादृशविशिष्टधर्मावच्छि
न्नपञ्चकानुमितिसामग्रीणां प्रतिबन्धकत्वाकल्पनात् ॥ इत्थं तादृशत्वाच्चेन नीलत्वादिमानप्रतिबन्धकबाधादिदिश्यानीलपर्व
तो वद्वि व्याप्यधूमवान् इत्यादिपरामर्षात्पर्वतो वद्वि मानेत्यनुमित्युत्पापस्य सधुक्तिकत्वात् तादृशानुमितौ व्याभिचारणाय परामर्ष
जन्यतावच्छेदकाकोटव्यवहितोत्तरत्वानिवेशनमावश्यकमिति किमनुमितौ लिङ्गविषयताशुपगमेन ॥ यत्तु मनुमितौ लिङ्गविषय
ताशुपगमे परामर्षस्य एथकारणत्वाकल्पनेन ताच्चवम् ॥ प्रत्यजस्थले कुमतयो विशिष्टावच्छिन्नविशेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिर्ण
यकारणतयेवोपपत्तौ रतितच्च प्रत्यजताभरणत्तानत्वादिधर्माणां नित्यमाधारण्येन जन्यतावच्छेदकत्वासम्भवात् ॥ विजातीयप्र
त्यन्तत्वादीनामेष तथा तस्यावश्यकत्वमित्यनेन प्रागेव दूषितम् ॥ अशूनित्यसाधारण्येन जन्यतावच्छेदकत्वेनास्माकं हेतुः ॥ ता
वतापि जातिविददात् ॥ परंतु परामर्षस्य एथकारणत्वाकल्पनप्रयुक्तत्वाच्चवमेवेति चेन्न सा भवति हलिङ्गानुपधानमते विअ
नुमितौ परामर्षस्य एथकारणताकल्पना विनोपपत्तिः ॥ तथा हि वद्वि व्याप्यधूमवान्पर्वतो च वानित्याकारकविशिष्टवि
शेष्यकवद्वि व्याप्यधूमवान्पर्वत इत्याकारकविशेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिर्णयहेतुताविशेष्यतावच्छेदकनिर्णयित
धर्मितावच्छेदकतायाः पर्वतत्वादिपर्याप्तत्वानिवेशनमावश्यकत्वेन वद्वि व्याप्यधूमवान्नीलपर्वत इत्यादिसंशयादिशिष्टवैशि
ष्ट्यबाधवादणासंभवात् ॥ एवं वन्नीलपर्वतो वद्वि व्याप्यधूमवानित्यादिनिर्णयजन्यानीलादिमानविशेष्यतावच्छेदककाटव्यवहितोत्तरानि
वैशानमावश्यकम् ॥ एवं विषयनिवेशप्रयोजनाभावात्तादृशानिर्णयविशिष्टत्वस्य तथा त्वमुपगम्यते ॥ तथा बालिनविष

यताया अनुमितावनभ्युपगमेपि अनुमिते ॥ प्रत्यन्तस्थलीयोपदृष्टिताविशेष्यतावच्छेदकप्रकारकजन्यतावच्छेदकाकान्ततयाप्रत्यन्त
 स्थलीयकार्यकारणभावेनोतनिर्वहः ॥ अथविशेष्यतावच्छेदकप्रकारकेनिश्चयजन्यतावच्छेदककोटोविशेषानिद्वेवद्विधा
 यधर्मविशेषपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतावच्छेदकत्वकस्यजन्यतावच्छेदकमितिबन्धनतत्प्रकारस्य कश्चाविरहावाशिष्टविरोधि
 सामर्थ्यभावस्यात्मनएवभावतादृशधर्मस्यजन्यतावच्छेदकत्वापगमः ॥ तिरक्तकार्यकारणभावकस्य लभनापत्तिः ॥ इति कृत
 विशेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिर्णीयजन्यतावच्छेदककोटोवातिवेशनयुक्तमित्तिवाच्यम् ॥ अनाहायीप्रामाण्यज्ञानाभावक
 टविशिष्टविशेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिर्णयजन्यतावच्छेदककोटोतन्निवेशकरणतावच्छेदककोटिप्रविष्टविशेषणानांविशेष
 यणाविशेष्यभावविनिगमनाविरहेणानुताकार्यकारणभावेकार्यतावच्छेदकगौरवान्तदपेन्द्रपातादृशधर्मावच्छिन्नप्रतिभा
 लनएवस्वतंत्रैककारणताकल्मसस्यमुचितत्वात् ॥ एतेनविज्ञानीयप्रत्यन्तत्वज्ञानाविशेष्यभावच्छेदकप्रकारकतिशयजन्यतावच्छेदक
 त्वापगमेपिवद्विधाप्यधर्मविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नयुक्तकवद्विधाप्यधर्मादिमलापरामर्षस्यवद्विधाप्यधर्मविशिष्टपर्वतत्वावच्छि
 न्नाविशेष्यताकवद्विधनुमितिहेतुत्वाकल्मसेनलिङ्गोपधानमन्तेलाघ्वेनमित्यापेनिरस्तम् ॥ उक्तरीत्यामणिकारमतेपिवद्विधाप्यधर्मवान्
 वद्विधाप्यधर्मवान्यवर्ततेवद्विधानित्यादिविशेष्यवैशिष्ट्यबोधस्यतोयवद्विधाप्यधर्मविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यवद्विधाप्यधर्म
 मादिप्रकारकज्ञानहेतुतयेवनिर्वीहेगौरवानवकाशात् ॥ नवतादृशविशिष्टवैशिष्ट्यबोधन्यवद्विधाप्यधर्मविशेष्यतावच्छेदकप्रकारक
 तानयोनाकार्यकारणभावेऽववाहिततरत्वातिवेशस्यसरावश्यकातायामेवतादृशकार्यकारणभावेननिर्वहः ॥ अथवहि
 तान्तरत्वस्यावश्यकतातदेवयादानम्बयत्वानिवेशानुरोधेनाविशेष्यतावच्छेदकाद्यैशपयातेजिबेशस्यात्तदेवनद्विधाप्यधर्म

विशिष्टपर्वतत्ववच्छिन्नधर्मिकधर्मसदेहस्याप्रसिद्धाप्रकृतिनिश्चयत्वस्यानिवेशादितिवाच्यम् ॥ निश्चयत्वानिवेशेपिवद्विधाप्यधर्म
 वान्यवर्तोवद्विधाप्यधर्मवान्यवर्तोवद्विधाप्यधर्मवान् इत्याकारकज्ञानहेतुगौरवानवकाशावच्छिन्नविशेष्यतायावद्विधाप्यधर्माताववद्वि
 त्वावगाहिल्यन्मत्वग्रहसेवेतादृशविशिष्टवैशिष्ट्यबोधवारणायपयादिनिवेशस्यवश्यकतात् ॥ एवंवद्विधाप्यधर्मतावच्छिन्नपर्वतो
 वद्विधाप्यधर्मवानित्यादिनिर्णयजन्यनीसादिमन्तिसामर्थीकासोनबोधेव्यभिचारवारणायजन्यतावच्छेदककोटोतन्निवेशाववाहितोत्तरत
 निवेशनमावश्यकमिति ॥ एतेनवद्विधाप्यधर्मवत्त्ववर्तोन्यानवद्विधमानित्यतादृशतरवाधनुर्देवद्विधाप्यधर्मविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नवि
 शेष्यताकवद्विधनुमितिरुत्तुत्वाकल्मसेनताववमितिनिरस्तम् ॥ उच्यतेइतिरीत्यावद्विधाप्यधर्मवत्त्ववर्तोन्यानवद्विधमानित्यवच्छेदवानित्यादि
 विशिष्टवैशिष्ट्यमावाधस्थलीयवद्विधाप्यधर्मवान्यवर्तइत्यादिविशेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिश्चयहेतुतस्यैवोपपत्तेः ॥ चिन्ताम
 णिकारमतेतादृशमाधनुर्देवद्विधनुत्वाधिकाविरहानु ॥ यन्नुआचार्यमतेपर्वतोवद्विधमानित्याकारासिद्धीनामुपमितिप्रतिबंधक
 त्वातातादृशासिद्धकालेतिद्विधाप्यधर्मवैशिष्ट्यवैशिष्ट्यबोधेनात्मकप्रत्यज्ञादिसामर्थ्यादृशविशिष्टयावद्विधनुमितिप्रतिबंधकताकल्म
 सत्ववर्तवान्दृश्याकारकविशिष्टवैशिष्ट्यबोधेनात्मकप्रत्यज्ञादिसामर्थ्यादृशविशिष्टयावद्विधनुमितिप्रतिबंधकताकल्म
 कल्मसमाधिकम् ॥ नववद्विधाप्यधर्मविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकवद्विधनुमितोतादृशसामर्थ्याप्रतिबंधकताकल्म
 तमाणिकारमतेप्यावश्यकमन्यथातादृशसामर्थीकालेवद्विधाप्यधर्मविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नवद्विधाप्यधर्मव
 तापरामर्षातथाविधानुमितेरापत्तेः ॥ उच्यतेपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्चकानुमितिसामर्थ्यानास्त्येवोतिनतादृशसामर्थ्याप्रति

बंधकत्वकल्पनाधिक्यमिति वाच्यम् ॥ वाङ्मयाप्यधुमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नधर्मिकपरामर्षजन्यतादृशानुमिस्थलीयतादृशसामग्रीप्रति
बंधकतायातादृशपरामर्षजन्यानुमितिविप्रकारकेश्यायाउक्तेन केवात्तादृशपरामर्षजन्यकाले तथाविष्टेष्टासत्वेऽपुपर्वतत्वावच्छिन्न
धर्मिकपरामर्षादृशानुमित्यापत्तिवारणाय शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नधर्मिकपरामर्षजन्यानुमितिस्थलेतादृशेषामुत्तेजकीकृत्यतादृश
रासामग्रीप्रतिबन्धकत्वान्तरस्यावशाकल्पनीयतयातकल्पनायाएवाधिक्यात् ॥ एवं शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नधर्मिकपरामर्षजन्या
नुमितोपर्वतोवाङ्मनित्यतादृशसिद्धेराविरोधत्वेवाङ्मनित्यवर्तव्याकारकविशिष्टवोशिष्टवोधात्मकप्रत्यज्ञादोता
दृशपरामर्षवाटिनवद्वयधनुमितिसामग्र्याः प्रतिबन्धकताकल्पनादपिगोर वंमन्मतेतादृशपरामर्षवाटितसामग्रीदृशयावङ्मनित्यपर्व
तइत्यादिनिवृत्त्याभावावश्यावश्यकतया क्लृप्तकारणावरहादेवतादृशविशिष्टवोशिष्टवोधात्मकप्रत्यज्ञादुपपत्तेरिति वेदस्ये
तादृशसामग्रीप्रतिबन्धकत्वाकल्पनप्रयुक्तत्वावर्तनथापावधासिद्धिप्रतिबन्धकतामतेतथाप्यतन्मतेवाङ्मयाप्यधुमवान्यपर्व
तोवाङ्मनित्यधुमवानित्यादिपरामर्षवाटितानुमितिसामग्रीणानन्तानां भिन्नाविषयकप्रत्यज्ञादिकंप्रतिबन्धकत्वाकल्पनेन तत्र
ध्वान्तिराबाधमेवतादृशानुमितिसामग्रीकालेऽपुपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्चकवाङ्मयाप्यवत्तापरामर्षवाटितानुमितिसामग्र्या
आवश्यकत्वात् ॥ ततः प्रतिबन्धकतयेवोपपत्तेः भवन्मते शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नाविशेष्यकपरामर्षजन्यानुमितिसामग्र्याः प
र्वतोवाङ्मनित्यइत्याकारकसिद्ध्याभाववाटितनयातादृशसिद्धिकाले वाङ्मयाप्यधुमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नधर्मिकपरा
मर्षादिसत्वाभिन्नाविषयकप्रत्यज्ञापतिवारणायतादृशविशिष्टधुमविशिष्टधर्मिकपरामर्षवाटितसामग्रीणादयक
प्रतिबन्धकताकल्पनमावश्यकमेवानवाचार्यनयेपर्वतोवाङ्मनित्यइत्याकारकसिद्धेः पर्वतोवाङ्मयाप्यधुमवानित्यादिप

रामर्षजन्यानुमितिविबवाङ्मयाप्यधुमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नाविशेष्यकपरामर्षजन्यानुमितोपपत्तिवाङ्मयाप्यधुमवानावर्तोवाङ्मनित्यइत्याका
रकसिद्धेराविरोधितधातादृशसिद्धिकाले वाङ्मयाप्यधुमविशिष्टपर्वतपञ्चकपरामर्षसामग्रीअनुतेवतदानीचिच्छुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नप
ञ्चकपरामर्षवाटितासामग्रीतादृशपरामर्षजन्यानुमितोतथाविधासिद्धेराविरोधितवानतस्तजामिन्नविषयकप्रत्यज्ञादिवाराम्भणायोप
दृशितिविशिष्टधुमविशिष्टपञ्चकपरामर्षवाटितसामग्र्याः प्रतिबन्धकत्वान्तरकल्पनमावश्यकमिति वाच्यम् ॥ तादृशविशिष्टधुम
वाछिन्नपञ्चकपरामर्षकाले आचार्यमतानुसारिभिरपि विज्ञातमणिकारमतसिद्धानुमित्यावितन्त्रणायावाङ्मयाप्यधुमवान्यपर्वतो
वाङ्मनित्यकारिकाया अनुमितेरेवकीर्णायतयातादृशपरामर्षजन्यानुमितोपपत्तिवाङ्मयाप्यधुमवान्यपर्वतोवाङ्मनित्यसादि
सिद्धेर्विरोधितात् ॥ तादृशसिद्धिकाले वाङ्मयाप्यधुमविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्चकपरामर्षवाटितसामग्र्यास्वीरितान्तस्माद्वि
शिष्टधुमवाछिन्नपञ्चकपरामर्षवाटितसामग्रीप्रतिबन्धकत्वाकल्पनप्रयुक्तत्वावर्तव्यदुर्वीरमेवैतन्मते एतेन विज्ञेयमानमते
धुमादिलिङ्गकानुमितिसामग्रीप्रतिबन्धकतायाधुमाभावावन्पर्वतइत्याकारकहेतुमानप्रतिबन्धकत्वाधुमावनिवेशाधिक्या
हेतुर्वी॥ नवजाधामावादीनांसामग्रीप्रतिबन्धकतायां निवेशोतादृशवाधादिकैलीनाननुगतप्रत्यज्ञादिगोवरेणानामुले
कत्वाकल्पनेन तत्वावमिति वाच्यम् ॥ तादृशेषानामुत्तेजकत्वे तन्मतेयत्रवाङ्मयाप्यधुमवत्तानिर्णयकाले हेतुमानप्रति
बंधकत्वाभावादिद्विः अनुगतामुमित्सावहेः शास्त्रसामग्रीवराहेः प्रत्यज्ञसामग्रीअननुगततत्प्रत्यज्ञादिगोवरेणानामुलेजक
त्वावश्यकत्वात् ॥ साष्टबानवकाशः ॥ अस्मन्मतेतत्रानुमितेरेवास्यजटप्रत्यज्ञाद्यनुदयान्तादृशेषानामुत्तेजकत्व

२५
५६

मिति तस्माद्देनुमानप्रतिबंधकीकृतबाधामावादीनामनुमितिसामग्रीनिवेशप्रयुक्तगौरवैदुर्वैरमेवेति परास्तम् ॥ लिङ्गानुपधान
 मतेतादृशबाधामावादितायावादि व्याप्यधर्मविशिष्टपर्वतत्वात्वाचिन्नपञ्जकानुमितिसामग्रीः प्रतिबन्धकत्वाधिकेन
 विपरितगौरवात् ॥ अथ एकत्र द्वयमिति रीत्याधर्मविशेषणतापन्नवादि व्याप्यधर्मवत्पर्वतत्वोभयधर्मावाचिन्नपञ्जकधर्मादि
 परामर्षवाटितसामग्रीः प्रतिबन्धकत्वकल्पनमावपमतेष्यावश्यकतादृशसामग्रीकालिपर्वतोवादि व्याप्यधर्मवानित्यतादृश
 परामर्षवाटितसामग्रीः अनेयत्यात् ॥ तथा हि पुनरेकत्र द्वयमिति रीत्याधर्मविशेषणतापन्नतादृशोभयधर्मावाचिन्नपञ्जका
 नुमितौतद्वयधर्माविविशिष्टेषणतयाहेतुभूतधर्माहेतानुपेयतेतदातादृशानुमितावसमानाकारतयाविधवादि व्याप्य
 धर्मवान्येवतोवादिमानित्यतादृशसिद्धेर्विरोधितयापर्वतोवादि व्याप्यधर्मवानित्यतादृशपरामर्षजन्यानुमितौवता
 दृशसिद्धेर्विरोधितयानादृशसिद्धिकालेतादृशोभयधर्मावाचिन्नपञ्जकपरामर्षवाटितसामग्रीवर्ततेननुपर्वतत्वावाचि
 नपन्नपञ्जकपरामर्षवाटितसामग्रीमिद्वितादृशोभयधर्मावाचिन्नपञ्जकपरामर्षस्थलेमणिमतसिद्धानुमित्याविल्लुपौ
 वातुमितिस्वीकृत्यतेतदातादृशानुमितौधर्माभाववान्यवर्तइत्यादिबाधुद्धेर्विरोधितयापर्वतत्वावाचिन्नपञ्जकध
 र्मादिलिङ्गकानुमितौवतस्याविरोधितयातादृशबाधकालेतयाविद्योभयधर्मवाचिन्नपञ्जकानुमितिसामग्रीवर्ततेत
 तपर्वतत्वावाचिन्नपञ्जकधर्मादिपरामर्षवाटितसामग्रीति एकत्र द्वयमिति रीत्याधर्मविशेषणीभूतवादि व्याप्यधर्मवत्पर्व
 तोभयधर्मावाचिन्नपञ्जकानुमितिसामग्रीः पर्वतत्वाविशिष्टविशेषणतापन्नवादि व्याप्यधर्मवत्पर्वतत्वोभयधर्मावाचि
 नपञ्जकानुमितिसामग्रीव्यापकत्वादुभयमतसिद्धतादृशसामग्रीप्रतिबन्धकतयैवनिर्वहनेतादृशसामग्रीः प्रतिबन्ध

२५

कत्वामिति लिङ्गानुपधानवादिनापि कल्पनीयमिति नोक्तसामग्रीप्रतिबन्धकत्वाकल्पनप्रयुक्तत्वाववमिति वेत्तः पर्वतत्वाविशिष्टवैशिष्ट्या
 नवगाहिन्यातादृशोभयधर्मावाचिन्नाविशेष्यकसिद्धेः तथाविधतादृशोभयधर्मावाचिन्नाविशेष्यकानुमिति विरोधितत्वात् ० पर्वतत्वाविशिष्ट
 धर्मादिविशेषणतादृशोभयधर्मावाचिन्नविशेष्यकानुमितौवतादृशतस्याविरोधितत्वाभावादुपदर्शितसामग्रीः एतादृशानुमिति
 सामग्रीव्यापकत्वाभावादेवमवन्मतेतादृशानुमितिसामग्रीप्रतिबन्धकत्वाधिकपरपदुर्वैरत्वात् ॥ अथैवमपि धर्मत्वाविशिष्टपर्व
 तत्वावाचिन्नधर्मिकेवदिनिश्चयावश्यधर्मत्वादिरूपसिद्धप्रमाण्यवाटिनधर्मावाचिन्नालिङ्गकानुमितौलिङ्गभावनिर्गुत्तिक
 म् ॥ एकत्र द्वयमिति रीत्यातादृशधर्मावाचिन्नपर्वतत्वाद्युभयधर्मितावच्छेदकानुमितौसिराविरोधितयातसामग्रीः पर्वतत्वा
 दिवाशिष्टतादृशधर्मावाचिन्नविशेषणकतदुभयधर्मितावच्छेदकानुमितिसामग्रीव्यापतयातत्प्रतिबन्धकतयोवोपयतो
 लिङ्गानुपधानमोपिपर्वतत्वादिवाशिष्टतादृशहेतुतावच्छेदकावाचिन्नविशेषणकतदुभयधर्मावाचिन्नाविशेष्यताकानुमि
 तिसामग्रीप्रतिबन्धकताधिक्याविरदानु ॥ पर्वतोवादिमानित्यादिसिद्धेः तादृशधर्मावाचिन्नालिङ्गकानुमितीविरोधितेउ
 पदर्शिताविशिष्टवैशिष्ट्याबाधादिसामग्रीप्रतिबन्धकतावदिप्रयुक्तगौरवस्याथर्वनकाशादिति वन्मैकम् ॥ आचार्यमातानु
 यायिभिउक्तधर्मावाचिन्नालिङ्गकानुमितौ एकत्र द्वयमिति रीत्याएवतादृशहेतुपर्वतत्वाद्युभयभानमुपगन्व्यम् ॥ एववामे
 कत्र द्वयमिति रीत्याधर्मविशेषणतापन्नतदुभयधर्मावाचिन्नपञ्जकानुमितौतादृशहेतौ ॥ पञ्जतावच्छेदकविशिष्टवि
 शेषणतयाविषयत्वनापगेन व्यम् ॥ एववामयत्रैकविधैवानुमितिरैवतिपर्वतोवादिमानित्यादिसिद्धेर्विरोधितया

कत्रह्यमितिरीत्याधुर्मिविशेषणीभूततदुभयधर्मावाचिन्नपञ्जकतद्धर्मावाचिन्नहेतुकानुमितिसामग्रीव्यापिकौवपर्वतत्वाव
 छिन्नतद्धर्मावाचिन्नहेतुकानुमितिसामग्रीतथावोपदर्शितधर्मावाचिन्नलिंगकानुमितोलिंगविषयस्वीकारेकत्रह्यमि
 तिरीत्याधुर्मिविशेषणीभूततदुभयधर्मावाचिन्नपञ्जकतादृशाङ्गकानुमितिसामग्रीप्रतिबन्धक
 कताभिन्नविषयकप्रत्यजादेनकल्प्यतेविपर्वतत्वावाचिन्नपञ्जकोक्तधर्मान्छिन्नाङ्गकानुमितिसामग्रीप्रतिबन्धक
 तयैवनिर्वाह्यदितितत्रावाङ्गविषयत्वसंयुक्तमेवनेवेकत्रह्यमितिरीत्याधुर्मिविशेषणीभूततदुभयधर्मावाचिन्नपञ्जको
 तत्वाभयधर्मावाचिन्नलिंगकानुमितेः शुद्धपर्वतत्वावाचिन्नपञ्जकोपदर्शितधर्मावाचिन्नलिंगकानुमित्यावलज्जोण
 वेतत्रशुद्धपर्वतत्वावाचिन्नपञ्जकताङ्गकपरामर्षस्यव्याभिचारः॥ निश्चयत्वानवेष्टानुरोधेनकारणतावच्छेदकको
 टोधर्मितावच्छेदकाद्यैरप्यपिनिवेष्टास्यावश्यकत्वादितिवान्यम्॥ तदानीमितन्मतेव्यवाहितोत्तरस्यकार्यता
 वच्छेदककोटोनिवेष्टानीयतयाव्याभिचारानवकाशात्॥ अथेवमपिशुद्धपर्वतत्वावाचिन्नपरामर्षघटितसामग्रीप्र
 तिबन्धकतयापरामर्षशुद्धपर्वतत्वावाचिन्नाविरोध्यताकेतवनिवेष्टास्यावश्यकतयातत्रैकत्रह्यमितिरीत्याधुर्मिवि
 शेषणीभूततदुभयधर्मावाचिन्नपञ्जकपरामर्षघटितसामग्रीकालेप्रत्यजादिवारणानसंभवातिशुद्धपर्व
 तत्वावाचिन्नपञ्जकपरामर्षविरहादितितादृशाभयधर्माकपरामर्षघटितसामग्रीः प्रतिबन्धकत्वोत्तराङ्गो
 पधानमतेप्यावश्यकमिति वेत्स्यम्॥ लिंगानुपधानमतेतादृशाधर्मावाचिन्नविरोध्यकपरामर्षघटितसामग्री

एवदोवध्यात्॥ प्रतिबन्धकताद्वैविध्यमएतन्मतेएकमेवप्रतिबन्धकत्वमितिलाञ्छन्निरावाधमेवल्लिंगानुपधानमतेतादृशा
 मग्याद्वैविध्यवतादृशपरामर्षदृशायांतादृशहेतुतानप्रतिबन्धकतद्वेचिन्नधर्मिकसाध्यभावादानेर्णयसावेनीलपर्वतो
 वाङ्गव्याप्यधर्मवानित्यादिपरामर्षदृशायांनिर्वाह्यमानप्रतिबन्धकसत्त्वेभवन्मतेपर्वतोवाङ्गमानित्यनुमितेस्वीकृतम्
 तिवाच्यम्॥ तदस्वीकारेतादृशपरामर्षधर्मावाचिन्नभावेतद्वदकतयोपदर्शितहेतुपर्वतत्वाभयविशिष्टावशेषणतयोपदर्शित
 हेतुमानस्यावश्यकतयाशुद्धपर्वतत्वावाचिन्नपञ्जकतादृशाधर्मावाचिन्नहेतुकेपरामर्षस्यानुमितेहेतुतायास्तदघटितसा
 मग्रीः प्रसिन्नविषयकप्रतिबन्धकतायाआधिक्यातस्मात्लिंगोपधानमतेपरामर्षजन्यतावच्छेदकधर्मव्यवाहितोत्तरत्वं
 निवेष्टानलाघतायासंभवेप्युपदर्शितरीत्यासामग्रीप्रतिबन्धकतात्रुटिप्रयुक्तलाघवमनुपणामेवतिवत्तदसत्त्वाय
 दिपर्वतोवाङ्गव्याप्यधर्मवानित्यादिपरामर्षजन्यानुमितोपर्वतोवाङ्गमानतास्तद्वैरविरोधित्वस्यात्तदेवाक्तक
 सेणलाघवसंभवातितदेवनसिद्धदृशायापञ्जतावच्छेदकविधेयतावच्छेदकादघटितकतयाधिकविषयिण्यनुमितेरे
 वात्ययतेनतुयथाकथावदधिकविषयिणीअनुमितेः पर्वतोवाङ्गमानित्यादिसिद्धिकालेपर्वतोवाङ्गमान्यघटितवांश्च
 तिसम्बन्धावनानुमितेरप्यधिकविषयतयाउत्पत्त्यापत्तेःएवमेवलादिःपञ्जतावच्छेदकाद्यैरघटितकत्वादिहेत्वादिहृपा
 धिकमानेपिपर्वतोवाङ्गमानित्यादिसिद्धिकालेपर्वतोवाङ्गनित्यनुमित्यानुयादोनुपवाविरुद्धएवअनुमीवानुरो
 धेनवासाद्विमानस्यैवप्रतिबन्धकताविलयप्रसंगेनप्रकाशकमतप्रवेष्टास्यापत्तेःएवपञ्जतावच्छेदकविशिष्टसाध्य
 वतानिर्णयदृशायांमपिहेत्वादिहृपाधिकपदार्थावगाहितयाअनुमितेरुसादस्यानार्यमतसमतत्वेतथापञ्जताव

नकातुमितोच्यमिवावइतिवाच्यम्। एवमपितादृशविशिष्टधर्मावाचिनधर्मपरामर्शउरुपर्वतत्वावाचिनविशेष्यकान्यलिङ्ग
 कपरामर्शस्याजनितायायालोकलिंगकेषाधीनायासम्हातुस्वनानुमितोच्यमिवावइतिवेन्नउरुपर्वतत्वावाचिनविशेष्य
 तारूपितधर्मनिष्ठविशेषणात्वमिन्नकालीनत्वसंसर्गावाचिनविशेषणतायाएवजन्यतावच्छेदकत्वोपगमानाधर्मविशि
 ष्ठधर्मावाचिनपञ्जकानुमितोधर्मावाशिष्टपर्वतत्वावाचिनविशेष्यतानिरूपितधर्मविशेषणतायाएवकालीनत्वसंसर्गा
 वाचिनधर्मविशेषणतामिन्नत्वानुच्यमिवावइतिवस्मात्लिङ्गोपधानमतेसिद्धाविरोधिसामग्र्याःप्रतिबध्यतानवच्छेदक
 ताचनानिरावाचमेवेतिनह्यनुपादेयमेवतद्वाहियादितलिङ्गकानुमितोतलिङ्गकेषाविरुद्धविशिष्टसिद्धाभावत्वादि
 नाहेतुताकल्मतेतदेवतादृशाद्यवसंभवातितदेवनतथासातिलिङ्गसेदेनपञ्जतादिकारणताबाहुल्यापत्तेःकिंतुसो
 मान्यतोनुमिष्याविशिष्टान्यपर्वतत्वावाचिनविशेष्यतानिरूपितवाहिविधेयताकानुमितित्वावच्छिन्नंप्रतिपर्वतत्वम
 छिन्नविशेष्यकवाहिकप्रकारकनिश्चयत्वादताएकेकप्रतिबंधकताकल्मतेअनुमितसाविशिष्टत्वंस्वराध्यत्वस्वाव्य
 वहितोत्तरंजाणोत्यतिक्रम्यसंबंधेनआलोकलिंगकानुमितप्रकारकेषाकालीनधर्मलिङ्गकानुमिततादृशेष
 विषयत्वाभावात्तादृशमयसंबंधेनतानुमितसाविशिष्टत्वमितितस्यापिप्रतिबध्यतावच्छेदकाकालीनत्वनचवम
 नुमितसाविशिष्टज्ञानस्यतादृशसिद्धमावजन्यातावच्छेदकानाक्रान्ततयापरामर्शादिनाजनानुविनेवानुमितसापरा
 मर्शजन्यातावच्छेदकावाचिनापत्तिःतत्रानुमितसात्वेनहेतुत्वत्येएकलिङ्गकपरामर्शसत्वेन्यालिङ्गकानुमितसात्वेनुमि

त्यापत्तिःइतितलिङ्गकानुमितराविशिष्टानुमितित्वावच्छिन्नंप्रतिपर्वतलिङ्गकानुमितसात्वेनहेतुत्वंवाच्यंइत्यंवेष्टापातलिङ्गसेदेनका
 रणताबाहुल्यासिद्धाधमावस्यहेतुत्वानरकल्मनवेत्येतदपुन्याततोलिङ्गकेषाविरुद्धविशिष्टसिद्धाभावत्वेनहेतुत्वकल्मनमुचि
 तमितवाच्यमुचिक्यव्यातिकारतानिरूपितविशेष्यतावच्छेदकधर्मन्यालिङ्गकत्वप्रकारकत्वसंबंधेनवाहिव्यवतानिश्चय
 विशिष्टानुमितसात्वाहेतुत्वकल्मनादन्यालिङ्गकपरामर्शकालीनान्यलिङ्गकेषाविरुद्धानुमितसापत्यसंभवेततलिङ्गकानु
 मितिगोचरेषात्वेनहेतुतायास्तकल्मनादिति वस्तुतस्तइष्टायाउत्तेजकत्वकल्मापेततलिङ्गकेषाविरुद्धविशिष्टसिद्धाध
 नुत्तनुरोमितित्वस्यवेतादृशासिद्धाप्रतिबध्यतावच्छेदकत्वोपगमादेवान्यलिङ्गकानुमितोच्यमिवावइतिवकाशात्ततलि
 गकापरामर्शजन्यत्वनकार्यतावच्छेदककोटोप्रवेशः॥तादृशसिद्धादनुत्तरत्वनिवेष्टादेवगोरवमितितुनाशंकनीयाप
 तस्तदनिवेष्टोत्तेजकीभूताननुगतनानाविधेषाभावादीनीएकननिवेशनीयतयाविशेष्यविशेषणभावोविनिगमनावर
 णप्रतिबंधकताबाहुल्याप्रसंगःतन्निवेशनेतुततादृशाभावात्तद्व्यकृष्टकानिनेत्येवप्रतिबंधकताकल्मतेततदिष्टा
 विरुद्धविशिष्टसादुप्रतिबध्यतावच्छेदककोटोततदिष्टाविरुद्धविशिष्टसिद्धानुत्तरत्वनिवेशनेव्यभिचारानवकाशा
 त्॥अभावकूटस्यैकत्रानिनेष्टोपजातविरुद्धात्यनुल्लिङ्गोपधानमतेवहिव्याप्यभाववान्यवतोपटवानित्यादि
 विशिष्टयोशष्टाबोधप्रतिबध्यताधनुमितिसामग्र्याःप्रतिबंधकत्वमतेइतिव्यापवं॥अथानुमितोपजतवच्छेदक
 विशिष्टविशेषणतादेताभानस्वीकारहेतुभानप्रतिबंधकबाधमावस्यघटादिगोचरेवानुपस्थतीनादिसेदेना
 नंतानुमितिसामग्रीप्रतिबंधकतायानिवेशनेउत्तरकारणोसमविशेषणभावोविनिगमभावाविरुद्धनानतप्रतिबंधक

१८
 १९
 तानाहुल्यात्। कतिपयोपदर्शितिविशिष्टवैशिष्ट्यबोधस्थलीप्रतिबंधकताउठेन किंचित्करत्वमिति चेन्न वक्रियाप्याभावान्न
 वक्रिमानित्याकारकनिर्णयकालीनस्य पर्वतोवाक्रियाप्यभाववानित्यादिनिश्चयस्यावच्छेदकधर्मदर्शनतया हेतुन वगा
 हित्यापर्वतोवाक्रिमानित्यादिविशिष्टबुद्धिबोधविरोधितया वक्रियाप्याभाववत्त्वावच्छेदकनवक्रियाभावप्रकारकनिश्च
 यनविरोधितस्य वक्रियाप्याभावादप्रकारकानिश्चयस्य पर्वतोवावच्छिन्नविशेष्यताकिस्याभावोचिततामपीकारमते
 विवक्षामनुमितिसामग्रीप्रतिबंधकतायां निवेदनीयः एवंचतत्रतादृशनिश्चयनापि विरोधितस्य वत्तथाविधानिश्चय
 स्याभावआचार्यमतानुयायिभिः निवेद्यते इति हेतुमानप्रतिबंधकवाधाभावादिति निवेदनाप्रयुक्तगौरवम्॥ अपि
 तुतादृशनिश्चयान्ते उपदर्शितानिश्चयवैशिष्ट्यनिवेदनाल्लगानुपधानमत एव गौरवम्॥ न च वमाप्याप्यामया
 त्ववान्वक्रियाप्याभाववानित्याकारकनिर्णयविशिष्टानां पर्वतः पयाप्यामयत्वं निवाद्याकारकहेतुमानप्रति
 बंधकावच्छेदकधर्मदर्शनानां अनन्तानमनुमितिसामग्रीप्रतिबंधकतायां निवेदनाधिक्यप्रयुक्तगौरव
 माचार्यमेतद्वारमेव पाप्यामयत्वावच्छेदेन व्याप्याभाववत्तानिश्चयविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यक
 षणमयत्वादिनिश्चयनियतस्य पर्वतोवाक्रिमानित्यादिविशिष्टबुद्धिविरोधिनो अवच्छेदकधर्मदर्शनस्य
 दुर्लभतया तत्परीहारसंभवात् इति वाच्यं पर्वतोवाक्रिमानित्यादिविशिष्टबुद्धिविरोधिनो वक्रियाप्याभा
 ववान्याप्यामयोवाक्रिमान्यपर्वतोवाक्रियाप्याभाववान्याप्यामयइत्याश्रयवच्छेदकधर्मदर्शनस्योपदर्शिता

वच्छेदकधर्मदर्शननिश्चयस्यासौलभ्यात् उपदर्शितिरितीत्यातादृशगौरवेयपरीहारसंभवात्तस्मादनुमितिसामग्रीप्र
 प्रतिबंधकतायां हेतुमानप्रतिबंधकवाधाभावादिनिवेदनाप्रयुक्तगौरवस्योपदर्शितिरित्यापरीहारसंभवे विवक्रिया
 व्याभाववत्पर्वतधान्ते इत्यादिविशिष्टवैशिष्ट्यबोधप्रतिबंधकतायानुमितिसामग्रीप्रतिबंधकतायानुमितिसामग्रीप्र
 प्रवमाचार्यमतेनिराबाधमेव यादृचवक्रियाप्यभाववद्व्यवानित्यादिविशिष्टवैशिष्ट्यवशाहिप्रत्यक्षादौ प
 र्वतत्वावच्छिन्नपञ्चकवक्रानुमितिसामग्रीः प्रतिबंधकत्वक (अनमाचार्यमतेथावश्यकम्॥ तथाविधानु
 मितिसामग्रीतादृशप्रत्यक्षसामग्रीः योगपक्षस्य तन्मतेपि संभवात् एवं वतश्चैव वक्रियाप्यभाववत्पर्व
 तवान्ते इत्यादितादृशप्रत्यक्षादिसाधारणवक्रियाप्याभावविशिष्टवैशिष्ट्यवशाहिप्रत्यक्षादि
 कमेव तादृशसामग्रीप्रतिबंध्यतावच्छेदकवाच्यम्॥ तथावाधुंगानुपधानमते वक्रियाप्याभाव
 वत्पर्वतवान्ते इत्यादिविशिष्टवैशिष्ट्यवशाहिप्रत्यक्षादौ न तादृशसामग्रीः प्रतिबंधकमाधिक्य
 म्॥ न च वक्रियाप्याभाववद्व्यवानित्यादिप्रत्यक्षस्थलीयानुमितिसामग्रीप्रतिबंधकतायां वक्रि
 व्याप्याभावप्रकारतानि रूपितद्व्यत्वावच्छिन्नप्रकारतादृशाहिप्रत्यक्षजापतामित्याकारकेशयाउक्ते

२० नकत्वात्तादृशेष्टाकाले तत्राविधप्रत्यंजसमग्र्यामसत्यावद्वि व्याप्या भाववत्पर्वतवान्देशादित्यप्रत्य
 ज्ञानारणायतत्रवद्वि व्याप्या भाव प्रकारतनिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्नप्रकारतादृशालिप्रत्यंजजायतामित्या
 कारकेष्टामुत्तेजकीकृत्यानुमितिसामग्र्याः प्रतिबंधकत्वात्तरकल्पनंलिंगोपधानमतेनावश्यकमितिवाच्य
 २० ॥ इत्यत्रपर्वतत्वादप्रकाशरतावच्छेदकमानिवेश्यवद्वि व्याप्या भावकवत्प्रकारतानिरूपितप्रकारतावच्छे
 दकतासंबंधेनोपदर्शितोनखिलप्रत्यंजत्वावच्छिन्नप्रतिवद्वि व्याप्याभावाप्रकारतानिरूपितप्रकार
 तवत्प्रकारतानिरूपितावच्छिन्नत्वप्रकारतानिरूपितप्रकारतासंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकस्या
 पदर्शितानखिलप्रत्यंजेष्टासाधारणप्रत्यंजेष्टात्वावच्छिन्नाभावस्यैककालीनत्वसंबंधे
 नोपदर्शितानुमितिसामग्रीविशिष्टस्यैकप्रतिबंधकताकल्पनेउपदर्शितापत्यसं
 भवात् ॥ श्रीराम्जेराम्जयजयराम् श्रीराम्जेराम्जयजयराम् श्रीराम्जेराम्जयजयराम् ॥

वद्वि व्याप्या भावप्रकारतानिरूपितद्वयत्वावच्छिन्नप्रकारतादृशालिप्रत्यंजजायतामित्याकारकेष्टाकालेउपदर्शितसंबंधावच्छि
 न्नप्रतियोगिताकप्रत्यंजेष्टात्वावच्छिन्नाभावस्यपर्वतत्वादाबंजतत्वादिति एवंपर्वतोवद्विमानित्याद्यनुमितौवद्वि व्याप्याभा
 ववत्पर्वतवानित्याकारकप्रत्यंजसामग्र्यातादृशप्रत्यंजेष्टायाविशिष्टायाश्रितामणिकारमतेप्रतिबंधकत्वकल्पनमधि
 कमित्यपितद्वयंवद्विमानित्याद्यनुमितौलिंगोपधानमतेपितादृशसामग्रीप्रतिबंधकत्वकल्पनायाआवश्यकत्वात्
 तत्रैवविशेष्यतावच्छेदकतासंबंधेनानुमितिप्रतिपर्वतोवद्विमानित्याकारकानुमितिजयितापर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्य
 कानुमितिजायतामित्येतादृशानखिलेष्टासाधारणानुमित्वावच्छिन्नाभावस्यतादृशसामग्रीविशिष्टस्यप्रतिबंध
 कत्वकल्पनतएवोपपत्तेः ॥ पर्वतोवद्विमानित्याद्यनुमितौतादृशसामग्र्याः प्रतिबंधकत्वात्तरकल्पनस्यमाणिकार
 मतेष्टाभावादितिभाव्यतेतदापिअनुमितौसामग्रीप्रतिबंधकतायांवावद्वि व्याप्या भाववत्त्वावच्छेदसाध्याभाव
 वत्निर्णयाविशिष्टपंजतावच्छेदकावच्छिन्नविशेष्यताकसाध्यव्याप्याभाववत्त्वनिर्णयपंजतावच्छेदकावच्छिन्न
 विशेष्यकसाध्याभावव्याप्यत्वविशिष्टसाध्याव्याप्याभाववत्त्वनिर्णयादिस्फुल्लेपंजतावच्छेदकावच्छिन्नविशेष्य
 कसाध्यव्याप्याभाववत्त्वनिर्णयमात्रस्यावायामतेनिवेशेनलाघवमजस्यमेवेतितदपिनसाधुयतआचार्यमत

नव्य-प्रदी-
त्यं ३
२१

इवाचंतामणिकारमतेपिव्याप्याभाववान्पर्वतइत्यादिनिर्णकालेपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्जकानुमितिरपल्यनीयतयाग्राह्या
भावनवगादिनोपितथाविधनिर्णयस्यप्रतिबंधकत्वमनुमितौस्वीकरणायम्. एवंचव्याप्याभाववत्पर्वतवानित्यादिविशि
ष्टवैशिष्ट्यावगादिप्रजादौपर्वतत्वावच्छिन्नपञ्जकानुमितिसामग्र्यादीनांप्रतिबंधकत्वंव्याप्याभाववत्त्वावच्छेदेनसाध्या
भावादिनिर्णयविशिष्ट- -अनुमितिसामग्र्याःप्रतिबंधकत्वावच्छेदककोटिप्रविष्टाभावप्रतियोगिपञ्जतावच्छेदकाव
च्छिन्नविशेष्यकव्याप्यासावनिर्णयमाद्यंशेवैशानंवलिंगानुपधानमतेपिनास्ति. अथैवमपिपर्वतोवद्विमानित्य
नुमितौव्याप्याभाववान्पर्वतइत्यादिनिर्णयप्रतिबंधकत्वाकल्पनमेवैतन्मतेअधिकंलिंगविषयतायाअनुमितौस्वी
कारेतादृशनिर्णयस्यव्याप्यादिविशिष्टबुद्धेर्वाधमुद्रयाक्लृप्तप्रतिबंधकतयैवोपपत्तेः। इतिचेन्न। अस्माकमपिकृप्तप्र
तिबंधकतयैवनिर्वाहात्. तथाहिइच्छाचोनव्याप्यादिप्रकारकप्रत्यंजेव्याप्याभावादिनिर्णयाभावस्यव्यभिचारिणी
वारणायतादृशनिर्णयानुत्तरत्वतादृशनिर्णयाभावजन्यतावच्छेदकंवाच्यंइच्छाविरहविशिष्टतादृशनिर्णयाभाव
त्वेनतस्यहेतुत्वेप्रतिबंधकतावच्छेदककोटिप्रविष्टानाहार्यत्वाप्रामाण्यज्ञानाभावादिभिः समनिष्ठाभावानांविशेष्य
विशेषणभावेविनिगमनाविरहेणप्रतिबंधकतावाङ्मयप्रसंगात्. आहार्यप्रत्यंजेच्छायाहेतुत्वोपगमान्नतत्कलीयसा

२१
हेरंब

महानसीय

मयीबलादिच्छाभूत्यकालेबोधसत्त्वेविशिष्टप्रत्यंजापत्तिः। एवंचतादृशनिर्णयाभावजन्यतावच्छेदककोटौविषयविषयिताननि
वेश्यतेतादृशनिर्णयानंतरोत्पन्नान्यविषयविशिष्टबुद्धेस्तादृशनिर्णयानुत्तरत्वरूपजन्यतावच्छेदकानाक्रीततयैवव्यभिचारानव
काशात्. एवंचपर्वतोवद्विमानित्याद्यनुमितेरपितादृशनिर्णयानुत्तरत्वरूपतादृशनिर्णयाभावजन्यतावच्छेदकाक्रीततयाअ
नुमितौलिंगविषयतानभ्युपगमेपिकृप्तप्रतिबंधकतयैवनिर्वाहइति. यन्तुलिंगानुपधानमतेअभावव्याप्यवान्पर्वतोवद्विमानित्य
वाच्यपर्वतइत्येतादृशोभयव्याप्यवत्तानिर्णयदशायांमहानसीयव। ह्यभावाश्वमहानसीयवद्विभ्रलघुः। इत्येतादृशलाघवज्ञानस
त्वेपर्वतोवद्विमानुनवेतिसंशयादनुमितिवारणायैकानुमितिंप्रत्यपरानुमितिसामग्र्याःप्रतिबंधकत्वंकल्पनीयमितिगौर
वलिंगोपधानमतेतत्रानुमित्यभ्युपगमेपिनसंशयानुमितिप्रसंगः। वद्विमानित्यभावव्याप्ययोर्वद्विमतदभाववच्छेदकतया
भावेनतादृशानुमितौवद्विमानित्यव्याप्यवान्पर्वतोभावव्याप्यवामहानसीयवह्यभाववानित्याकारकतयासंशयत्वाभावा
दितिनिश्चित्यसंशयानुमितैर्विचारेतद्वारणप्रकारस्यदर्शितत्वात्॥ ॥आचार्यमतपरिच्छेदःसमाप्तः॥ ॥

जप्तेषांभिधघनश्यामस्येदं प्रमादिमार्गेपुण्यनगरेऽस्तिरवापितं

838

अथवा मत् परिच्छेद

५१